

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף פ עמוד א. דבר יובני. עוף גדול הוא כדאמרינן בבכורות (דף נו): שטבעה ביצתו ששים כרכים: זוטר טובא לא גרטינן אלא ה"ג ואימר כביעותא דציפרתא: רבי אבהו דידיה אמר וכו'. פירש במשמעו של מקרא פירוש אחר שלא פירש בו ר' אלעזר רבו ואין להשיב עליו: האוכל חלב בזמן הזה וכו'. מפרש לה ואזיל: אי נימא דמחייבי קרבן אבוית קמן. והכי קאמר האוכל פחות מכזית בזמן הזה יכתוב כשיעור זה אכלתי שמה יבנה בית המקדש בימיו ויתחדש בית דין ותתחדש הלכה ויאמרו שחייב קרבן על כזית קטן ולקמן פריך א"כ ימעט בשיעורין מבעי ליה: והתניא וכו'. כלומר וכי אתי ב"ד ומחדש הלכה מי מחייב האי דאכל קודם שנתחדשה הלכה והא האידנא לאו שב מידיעתו הוא דאי נמי הוה ידע דחלב הוא הוה אכיל ליה דהא השתא קים לן (ברכות דף לט.) דלא חייבה תורה אלא על כזית איגורי שהוא כזית בינוני: אשר לא תעשינה. משמע שאילו ידע לא עשה אבל בשגגה עשה ואשם: אלא דלא מחייבי קרבן עד דאיכא כזית גדול. והכי קאמר האוכל כזית בינוני אל יכתוב מחייבני חטאת אלא יכתוב כזית בינוני אכלתי שמה יבא בית דין ויפטרנו מקרבן ונמצא מביא חולין לעזרה: ה"ג עונשין מיכתב כתיבי אלא הכי קאמר שיעורין של עונשין וכו'. שיעורי עונשין שעל ידן הוא ענוש הלכה למשה מסיני באיזה שיעור הוא ענוש: יעבין. הוא עתניאל בן קנז:

דף פ עמוד א. לאחר שהתבאר ששיעור טומאת אוכלים הוא בכביצה, שואלת הגמרא: ואימא שהכוונה לשיעור כביצת פ' יוכני - שמו של עוף גדול שביצתו גדולה מביצת תרנגולת. משיבה הגמרא: כלל הוא בכל מקום שיש במשמעות הפסוק שיעור קטן ושיעור גדול, אם תפסות את השיעור המרובה לא תפסות, כי יתכן שכוונת התורה לשיעור הקטן. אך אם תפסות את השיעור המועט, תפסות, מאחר ואפילו אם כוונת התורה לשיעור הגדול, הרי השיעור הקטן בכלל. לפיכך, יש לשער כביצת תרנגולת הקטנה ולא כביצה הגדולה ממנה. שואלת הגמרא: אם אכן יש לתפוס את המידה המועטת, ואימא שכוונת התורה לביעיתא דציפורתא - ביצת ציפור דיומא מוכא - שהיא קטנה ביותר. והגמרא נשארת בקושיא על דברי רבי אבהו בשם רבי אלעזר. פירוש אחר במשמעות הפסוק שדרש רבי אלעזר, שעל כך אין להקשות: רבי אבהו דידיה [-בעצמו, לא בשם רבן] אמר, כפל הלשון 'מכל האכל אשר יאכל' מלמדנו שמשערים באוכל הגדול ביותר שאתה יכול לאוכלו כבת אחת, ושיעור חממים שאין בית הפליעה [-מקום בגוף האדם בין הפה למעיים שבו בולע את מאכלו] מחויב יותר מביצת תרנגולת ולפיכך משערים בביצת תרנגולת. אגב הדיון בשיעור איסורי אכילה, מביאה הגמרא מאמר בענין: אמר רבי אלעזר, האוכל חלב בשוגג בזמן הזה, שאינו יכול להביא קרבן, צריך שיכתוב לו בפנקסו את השיעור שאכל, שמה יבנה בית המקדש בימיו ויבא בית דין אחר ויחדש הלכה וירבה בשיעורין - ויוסיף על השיעור המקובל. לפיכך צריך אדם לכתוב את שיעור החלב שאכל, כדי שידע אם עליו להביא קרבן. מבררת הגמרא: מאי הכוונה 'ירבה בשיעורין'. אי נימא דמחייבי בית דין האחר קרבן אפילו אבוית קמן, ולא כפי שמקובל לשער בכזית בינוני, ונמצא שאף שאכל כזית קטן שכינס אינו חייב קרבן יתחייב קרבן לאחר שתתחדש ההלכה. והתניא שאינו חייב קרבן בכזה אופן, שכן מהפסוק האמור בחיוב קרבן חטאת (ויקרא ד כב) 'אשר נשיא יקטא ועשה אחת מכל מצות ה' אלהיו אשר לא תעשינה, בשגגה, ואשם', דייקו שרק השב מידיעתו - כלומר שאילו ידע היה שב ונמנע, ולא עשה אלא בשגגה, מביא קרבן על שגגתו, אבל מי שלא שב מידיעתו - שאפילו היה יודע לא היה נמנע, אין מביא קרבן על שגגתו. אף כאן, גם אם יחדשו בית דין שעל כזית קטן חייב קרבן, אינו חייב על מה שאכל לפני כן, שהרי אינו 'שב מידיעתו', שאפילו ידע שזה חלב היה אוכלו מאחר וסבר שאין בו שיעור. אלא הכוונה דלא מחייבי בית דין האחר קרבן על כזית בינוני עד דאיכא באכילתו שיעור כזית גדול. ולכן, מי שאכל כזית בינוני של חלב, יכתוב לעצמו כמה אכל. שאם יכתוב סתם שהוא חייב חטאת, יתכן שלפי ההלכה שתתחדש לא יהיה חייב, ונמצא מביא חולין לעזרה. שואלת הגמרא: ולמאי דסליק ארעתיה מעיקרא - ולפי מה שעלה על דעתנו מתחילה לפרש דמחייבי בית דין האחר קרבן אפילו אבוית קמן, מאי הכוונה 'ירבה בשיעורין', הרי אדרבה הם יקטינו את השיעור. משיבה הגמרא: לפי זה היה הפירוש כן, שמה ירבה בקרבנות מחמת שיעורין, כלומר שמחמת הקטנת השיעור יגרם שיצטרכו להביא יותר קרבנות. מאמר נוסף בענין שיעורי איסורים: אמר רבי יוחנן, שיעורין של איסורי התורה, ועונשין של העוברים עליהן, מהלכה למשה מסיני נלמדו. תמחה הגמרא: עונשין, הרי מכתב בתיבי מהו העונש המוטל על כל עבירה. אלא, הכי קאמר (אמר רבי יוחנן), שיעורים של עונשין - השיעור שעל ידו נענש העובר עבירה כפי המפורש בתורה, מהלכה למשה מסיני הוא. תניא נמי הכי - ושנינו כן בברייתא [בדברי תנא קמא], שיעורין של עונשין מהלכה למשה מסיני הם, אחרים אומרים, בית דינו של יעבין [עתניאל בן קנז] תיקנום.